

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه الزهراء (س)

دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته حسابداری

عنوان:

تاثیر بانکداری الکترونیک بر عملکرد بانک‌های ثبت شده نزد سازمان بورس و اوراق بهادار

استاد راهنما

دکتر سیدعلی حسینی

استاد مشاور

دکتر علی رحمانی

دانشجو

مریم محسنی لطفی

شهریور ۹۳

کلیه دستاوردهای این تحقیق متعلق به

دانشگاه الزهرا (س) است.

ماحصل آموخته‌هایم را تقدیم می‌کنم به آنان که مهر آسمانی‌شان آرام‌بخش آلام
زمینی‌ام است؛

به استوارترین تکیه گاهم، دستان پرمهر پدرم
به سنگ صبوری که الفبای زندگی به من آموخت؛ مادرم

هرچه آموختم در مکتب عشق شما آموختم و هرچه بکوشم قطره‌ای از دریای
بی‌کران مهربانیتان را سپاس، نتوانم بگویم.

نخستین سپاس و ستایش از آن خداوندی است که بنده کوچکش را در دریای بیکران اندیشه، قطره‌ای ساخت تا وسعت آن را از دریچه اندیشه‌های ناب آموزگاران بزرگ به تماشا نشیند. لذا اکنون که در سایه‌سار بنده نوازی‌هایش پایان‌نامه حاضر به انجام رسیده است؛ بر خود لازم می‌دانم تا مراتب سپاس را از بزرگوارانی به جا آورم که اگر دست یاریگرشان نبود، هرگز این پایان‌نامه به انجام نمی‌رسید.

✎ جناب آقای دکتر سید علی حسینی، استاد راهنما، که در طول نگارش این مجموعه با راهنمایی‌های عالمانه و بجایشان، سکاندار شایسته‌ای در هدایت این پایان‌نامه بوده‌اند.

✎ جناب آقای دکتر علی رحمانی، استاد مشاور، که با سعه صدر مشاوره این تحقیق را پذیرفتند و در طول نگارش این مجموعه همواره از نظرات کارشناسانه‌شان، بهره‌جستم.

از تمامی دوستان ارجمندم به ویژه جناب آقای رحیمی که مرا در انجام این تحقیق یاری نمودند، قدردانی و تشکر می‌نمایم.

سپاس آخر را به مهربانترین همراهان زندگیم به پدر، مادر و خواهران عزیزم تقدیم می‌کنم که حضورشان در فضای زندگیم مصداق بی‌ریای سخاوت بوده است.

چکیده:

ورود فناوری اطلاعات به حوزه بانکداری و توسعه و پیشرفت آن سبب پیدایش بانکداری الکترونیک و تحول سیستم‌های پرداخت گردید. به نحوی که سیستم کاغذی برچیده شد و با تبدیل کامل آن به آنچه امروزه به عنوان ابزارهای پرداخت الکترونیک¹ شناخته می‌شود؛ انجام پرداخت‌ها با استفاده از ارتباطات الکترونیکی میسر گردید امروزه بانکداری الکترونیک به دلیل سرعت، کارایی و قابلیت استفاده از فرصت‌ها، عرصه جدیدی را در رقابت گشوده است. لذا بررسی تاثیر فناوری اطلاعات و به طور اخص بانکداری الکترونیک بر عملکرد بانک‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است. هدف پژوهش بررسی اثر بانکداری الکترونیک بر تابع درآمد، هزینه و بازده بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار است. مدل مورد استفاده در این پژوهش شامل متغیرهای درآمد، هزینه و بازده به عنوان متغیرهای وابسته و متغیر بانکداری الکترونیک (تعداد تراکنش‌های صورت پذیرفته در دستگاه‌های خودپرداز و پایانه فروش در فاز پذیرندگی و تعداد تراکنش‌های صادرکنندگی بانک‌ها) به عنوان متغیر وابسته می‌باشد.

داده‌های سیزده بانک به عنوان نمونه از میان بیست و دو بانک ثبت شده نزد سازمان بورس و اوراق بهادار انتخاب و داده‌های مربوط به آن‌ها با استفاده از یک مدل اقتصادسنجی پانلی طی دوره ۱۳۸۸ لغایت ۱۳۹۲ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتایج بیانگر آن است که بانکداری الکترونیک تاثیر مثبتی بر عملکرد بانک‌های ثبت شده نزد سازمان بورس و اوراق بهادار داشته است.

کلیدواژه‌ها: بانکداری الکترونیک، عملکرد، تعداد تراکنش‌های صادرکنندگی و پذیرندگی

¹Electronic Means Of Payment (EMOF)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: کلیات پژوهش	
۲	۱-۱- مقدمه
۲	۲-۱- مسأله پژوهش
۵	۳-۱- سابقه و ضرورت انجام پژوهش
۷	۴-۱- سوالات پژوهش
۸	۵-۱- فرضیه‌های پژوهش
۸	۶-۱- اهداف پژوهش
۸	۷-۱- کاربردهای حاصل از انجام پژوهش
۹	۸-۱- جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش
۹	۹-۱- مدل مفهومی پژوهش
۹	۱۰-۱- اطلاعات مربوط به روش‌شناسی پژوهش
۹	۱۱-۱- متغیر مستقل
۱۰	۱۲-۱- متغیر وابسته
۱۰	۱۳-۱- جامعه آماری و تعداد نمونه
۱۰	۱۴-۱- روش نمونه‌گیری
۱۰	۱۵-۱- روش‌های مورد نظر برای تجزیه و تحلیل اطلاعات
۱۰	۱۶-۱- روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۱۰	۱۷-۱- تعریف اصطلاحات و واژه‌های کلیدی پژوهش
۱۲	۱۸-۱- ساختار پژوهش
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش	
۱۴	۱-۲- مقدمه
بخش اول: بانکداری الکترونیک	
۱۵	۲-۲- پیدایش پول
۱۵	۳-۲- وظایف پول

- ۱۶-۳-۲ - پول به عنوان وسیله مبادله..... ۱۶
- ۱۶-۳-۲ - پول معیار ارزش..... ۱۶
- ۱۶-۳-۲ - پول وسیله ذخیره ارزش..... ۱۶
- ۱۷-۴-۲ - انواع سیستم‌های پولی..... ۱۷
- ۱۷-۴-۲ - پول کالایی..... ۱۷
- ۱۸-۴-۲ - پول فلزی..... ۱۸
- ۱۹-۴-۲ - سیستم پول کاغذی..... ۱۹
- ۲۱-۴-۲ - پول تحریری..... ۲۱
- ۲۱-۴-۲ - پول الکترونیک..... ۲۱
- ۲۳-۵-۲ - تاریخچه بانکداری الکترونیک در ایران..... ۲۳
- ۲۶-۶-۲ - صنعت بانکداری الکترونیک..... ۲۶
- ۳۱-۱-۶-۲ - بانکداری الکترونیکی..... ۳۱
- ۳۲-۱-۱-۶-۲ - ابزارهای پرداخت الکترونیک..... ۳۲
- ۳۶-۲-۱-۶-۲ - کانال‌های پرداخت الکترونیک..... ۳۶
- بخش دوم: مبانی نظری عملکرد مالی
- ۳۹-۷-۲ - صورت‌های مالی..... ۳۹
- ۴۰-۸-۲ - بانک و نحوه فعالیت آن..... ۴۰
- ۴۱-۹-۲ - صورت حساب سود و زیان..... ۴۱
- ۴۱-۱۰-۲ - درآمد..... ۴۱
- ۴۲-۱۱-۲ - حساب‌های معین درآمدهای بانک..... ۴۲
- ۴۳-۱۲-۲ - هزینه..... ۴۳
- ۴۴-۱۳-۲ - حساب‌های معین هزینه‌های بانک..... ۴۴
- ۴۴-۱۴-۲ - بازده..... ۴۴
- ۴۵-۱۵-۲ - عملکرد..... ۴۵
- ۴۶-۱۶-۲ - تعریف عملکرد مالی..... ۴۶
- ۴۷-۱۷-۲ - عملکرد بنگاه اقتصادی..... ۴۷

- ۱۸-۲- اندازه‌گیری عملکرد بنگاه اقتصادی ۵۰
- ۱۹-۲- شاخص‌های عملکرد سازمانی ۵۲
- ۱۹-۲-۱- شاخص‌های عینی ۵۲
- ۱۹-۲-۲- شاخص‌های ذهنی ۵۳
- ۲۰-۲- الگوهای تبیین عملکرد مالی ۵۳
- ۲۰-۲-۱- الگوی قیمت‌گذاری دارایی‌های سرمایه‌ای ۵۳
- ۲۰-۲-۲- الگوی تابع سود ۵۳
- ۲۰-۲-۳- تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی ۵۴
- ۲۰-۲-۴- سیستم دوپونت ۵۴
- ۲۰-۲-۵- کارت امتیازدهی متوازن ۵۵
- ۲۱-۲- آثار توسعه تجهیزات بانکداری الکترونیکی بر عملکرد بانک‌ها ۵۶
- ۲۲-۲- پیشینه پژوهش‌های انجام شده ۶۱
- ۲۲-۲-۱- تحقیقات انجام شده داخلی ۶۱
- ۲۲-۲-۲- تحقیقات انجام شده خارجی ۶۸
- ۲۳-۲- خلاصه و نتیجه‌گیری ۷۴

فصل سوم: روش‌شناسی پژوهش

- ۱-۳- مقدمه ۷۶
- ۲-۳- فرضیه‌های پژوهش ۷۶
- ۳-۳- متغیرهای پژوهش ۷۷
- ۳-۳-۱- متغیر وابسته ۷۷
- ۳-۳-۲- متغیر مستقل ۷۷
- ۳-۴- روش پژوهش ۷۷
- ۳-۵- روش‌های گردآوری داده ۷۸
- ۳-۶- قلمرو پژوهش ۷۸
- ۳-۶-۱- دوره زمانی پژوهش ۷۸
- ۳-۶-۲- مکان پژوهش ۷۸
- ۳-۷- جامعه آماری ۷۸

- ۷۹-۳-۸ - نمونه آماری..... ۷۹
- ۷۹-۳-۹ - روش نمونه‌گیری..... ۷۹
- ۸۲-۳-۱۰ - روش‌های آماری..... ۸۲
- ۸۲-۳-۱۰-۱ - تشکیل الگو برای داده‌های تلفیقی (مقطعی - سری زمانی)..... ۸۲
- ۸۳-۳-۱۰-۲ - مزیت استفاده از داده‌های تلفیقی نسبت به سری‌های زمانی و داده‌های مقطعی..... ۸۳
- ۸۵-۳-۱۰-۳ - روش‌های تخمین..... ۸۵
- ۸۶-۳-۱۰-۴ - مراحل تخمین مدل به وسیله داده‌های تلفیقی..... ۸۶
- ۸۷-۳-۱۰-۴-۱ - اثرات ثابت..... ۸۷
- ۸۸-۳-۱۰-۴-۲ - اثرات تصادفی..... ۸۸
- ۸۹-۳-۱۰-۵ - آزمون هاسمن..... ۸۹
- ۹۰-۳-۱۰-۶ - هم‌جمعی..... ۹۰

فصل چهارم: تحلیل یافته‌های پژوهش

- ۹۳-۴-۱ - مقدمه..... ۹۳
- ۹۳-۴-۲-۱ - تحلیل توصیفی داده‌ها..... ۹۳
- ۹۴-۴-۲-۲ - توصیف آماری متغیرهای مربوط به تعداد تراکنش‌ها..... ۹۴
- ۹۵-۴-۲-۳ - توصیف آماری متغیرهای وابسته (بازده سهام، درآمدها، هزینه‌ها)..... ۹۵
- ۹۵-۴-۳ - برآورد مدل و آزمون فرضیه‌ها..... ۹۵
- ۹۶-۴-۳-۱ - مدل اول (بررسی تاثیر تعداد تراکنش‌های پذیرندگی بر درآمد بانک‌ها)..... ۹۶
- ۱۰۲-۴-۳-۲ - مدل دوم (بررسی تاثیر تعداد تراکنش‌های صادرکنندگی بر درآمد بانک‌ها)..... ۱۰۲
- ۱۰۶-۴-۳-۳ - مدل سوم (بررسی تاثیر تعداد تراکنش‌های پذیرندگی بر هزینه بانک‌ها)..... ۱۰۶
- ۱۱۰-۴-۳-۴ - مدل چهارم (بررسی تاثیر تعداد تراکنش‌های صادرکنندگی بر هزینه بانک‌ها)..... ۱۱۰
- ۱۱۴-۴-۳-۵ - مدل پنجم (بررسی تاثیر تعداد تراکنش‌های پذیرندگی بر بازده سهام بانک‌ها)..... ۱۱۴
- ۱۱۷-۴-۳-۶ - مدل ششم (بررسی تاثیر تعداد تراکنش‌های صادرکنندگی بر بازده سهام بانک‌ها)..... ۱۱۷

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

- ۱۲۱-۵-۱ - مقدمه..... ۱۲۱
- ۱۲۱-۵-۲ - ارزیابی نتایج آزمون فرضیه‌ها و نتیجه‌گیری..... ۱۲۱
- ۱۲۱-۵-۲-۱ - فرضیه اول..... ۱۲۱

- ۱۲۳ فرضیه دوم. ۲-۲-۵
- ۱۲۵ فرضیه سوم. ۳-۲-۵
- ۱۲۹ توصیه‌های سیاستی. ۳-۵
- ۱۳۱ پیشنهادهایی مرتبط با پژوهش‌های آتی. ۴-۵
- ۱۳۱ محدودیت‌های پژوهش. ۵-۵

منابع و ماخذ

- ۱۳۲ منابع داخلی.
- ۱۳۴ منابع خارجی.

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۵۵	۱-۲- فهرست نسبت های مالی
۵۸	۲-۲- روند عضویت بانک ها و موسسات اعتباری در شبکه شتاب
	۱-۳- جدول مقایسه ای بانک های منتخب در نمونه در مقابل کل بانک های پذیرفته شده نزد
۸۱	سازمان بورس و اوراق بهادار
۹۴	۱-۴- بررسی متغیر تعداد تراکنش های بانکی
۹۵	۲-۴- بررسی متغیر نسبت سرمایه گذاری ها به کل دارایی ها
۹۷	۳-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک برای مدل اول
۹۸	۴-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک تصحیح شده برای مدل اول
۹۸	۵-۴- نتایج برآورد مدل اثرات ثابت برای مدل اول
۹۹	۶-۴- نتایج آزمون F لیمر برای مدل اول
۱۰۰	۷-۴- نتایج برآورد مدل به صورت اثرات تصادفی برای مدل اول
۱۰۰	۸-۴- نتایج آزمون هاسمن برای مدل اول
۱۰۱	۹-۴- نتایج برآورد مدل پانل به صورت اثرات تصادفی برای مدل اول
۱۰۲	۱۰-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک برای مدل دوم
۱۰۳	۱۱-۴- نتایج برآورد مدل اثرات ثابت برای مدل دوم
۱۰۳	۱۲-۴- نتایج آزمون F لیمر برای مدل دوم
۱۰۴	۱۳-۴- نتایج برآورد مدل به صورت اثرات تصادفی برای مدل دوم
۱۰۴	۱۴-۴- نتایج آزمون هاسمن برای مدل دوم
۱۰۵	۱۵-۴- نتایج برآورد مدل پانل به صورت اثرات ثابت برای مدل دوم
۱۰۶	۱۶-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک برای مدل سوم
۱۰۷	۱۷-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک تصحیح شده برای مدل سوم
۱۰۷	۱۸-۴- نتایج برآورد مدل اثرات ثابت برای مدل سوم
۱۰۸	۱۹-۴- نتایج آزمون F لیمر برای مدل سوم
۱۰۸	۲۰-۴- نتایج برآورد مدل به صورت اثرات تصادفی برای مدل سوم

- ۱۰۹-۴- نتایج آزمون هاسمن برای مدل سوم..... ۱۰۹
- ۱۰۹-۴- نتایج آزمون نهایی برای مدل سوم..... ۱۰۹
- ۱۱۱-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک برای مدل چهارم..... ۱۱۱
- ۱۱۱-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک تصحیح شده برای مدل چهارم..... ۱۱۱
- ۱۱۲-۴- نتایج برآورد مدل اثرات ثابت برای مدل چهارم..... ۱۱۲
- ۱۱۲-۴- نتایج آزمون F لیمر برای مدل چهارم..... ۱۱۲
- ۱۱۳-۴- نتایج برآورد مدل به صورت اثرات تصادفی برای مدل چهارم..... ۱۱۳
- ۱۱۳-۴- نتایج آزمون هاسمن برای مدل چهارم..... ۱۱۳
- ۱۱۵-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک برای مدل پنجم..... ۱۱۵
- ۱۱۵-۴- نتایج برآورد مدل اثرات ثابت برای مدل پنجم..... ۱۱۵
- ۱۱۶-۴- نتایج آزمون F لیمر برای مدل پنجم..... ۱۱۶
- ۱۱۷-۴- نتایج برآورد مدل اثرات مشترک برای مدل ششم..... ۱۱۷
- ۱۱۸-۴- نتایج برآورد مدل اثرات ثابت برای مدل ششم..... ۱۱۸
- ۱۱۸-۴- نتایج آزمون F لیمر برای مدل..... ۱۱۸
- ۱۲۲-۴- تعداد تراکنش‌های انجام شده در پایانه‌های خودپرداز و فروش در کشور..... ۱۲۲
- ۱۲۳-۴- تعداد تراکنش‌های انجام شده توسط کارتهای صادره بانک‌ها در شتاب..... ۱۲۳
- ۱۲۶-۴- سهم تراکنش‌های برداشت وجه از کل تراکنش‌های صورت پذیرفته در دستگاه‌های خودپرداز..... ۱۲۶
- ۱۲۷-۴- روند رشد تراکنش‌ها در دستگاه‌های خودپرداز و پایانه فروش..... ۱۲۷
- ۱۲۹-۴- روند رشد تعداد تراکنش‌ها در مرکز شتاب..... ۱۲۹

فهرست شکل‌ها

عنوان

صفحه

۴۰ ۱-۵ بانک و نحوه فعالیت آن

فصل اول:

" کلیات پژوهش "

امروزه بانکداری الکترونیک به دلیل سرعت، کارایی، کاهش هزینه‌ها و بهره‌برداری از فرصت‌های زودگذر عرصه جدیدی را در رقابت گشوده است. بانکداری الکترونیک به سبب نقش‌آفرینی در توسعه تجارت الکترونیک، کیفیت خدمات بانکی، صرفه‌جویی در وقت میلیون‌ها مشتری، کاهش معضلات اجتماعی و ... از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. کارکردهای یادشده باعث شده است که بانکداری الکترونیک نه فقط به عنوان یک مجموعه خدمات بانکی، بلکه به عنوان یک الزام ملی و به عنوان یکی از زیرساخت‌های مهم توسعه کشور قلمداد شود.

بدیهی است کاربرد بانکداری الکترونیک در صنعت بانکداری هنگامی مفید ارزیابی می‌شود که سرمایه‌گذاری‌های انجام شده از جانب بانک‌ها در این زمینه، عملکرد آن‌ها را افزایش، هزینه‌های بانک را کاهش و بازده بانک را افزایش دهد. در این پژوهش به بررسی این مطلب در مجموعه بانک‌های ثبت شده در سازمان بورس و اوراق بهادار پرداخته می‌شود. در این فصل به بررسی کلیات پژوهش پرداخته می‌شود. ابتدا مساله اصلی پژوهش بیان می‌گردد، سپس اهمیت و ضرورت پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد، در ادامه به اهداف اساسی پژوهش، سوالات و فرضیه‌های پژوهش، جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش و تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی پژوهش پرداخته شده و در انتها نیز ساختار تحقیق آورده شده است.

۱-۲ - مساله پژوهش

نظام بانکی کشور به عنوان متولی تأمین بخشی از زیرساخت‌های مورد نیاز تجارت الکترونیکی در گستره‌ی اقتصاد، یکی از نهادهای پیشرو در راه‌اندازی و کاربرد تجارت الکترونیکی است. به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در صنعت بانکداری می‌تواند با حذف روش‌های سنتی هزینه‌بر به کارایی بیشتر در انجام کارها و عملیات بانکی منجر گردد. بخش بانکی می‌باید نقش هدایت و رهبری را در راه‌اندازی و کاربرد تجارت الکترونیکی در کشور داشته باشد؛ زیرا، ایجاد و راه‌اندازی زیرساخت‌های مورد نیاز برای تجارت الکترونیکی

در گستره و محدوده‌ی وسیع اقتصادی به عهده‌ی نظام بانکی کشور است (معاونت برنامه ریزی و اموراتصادی وزرات بازرگانی، ۱۳۸۳).

هنگامی که بانک مرکزی با افزایش پایه پولی (مثلاً با انتشار اسکناس) یک ریال پول منتشر می‌کند، بر اثر سپرده‌گذاری مردم در بانک‌های تجاری و اعطای وام بانکی، در واقع بیش از یک ریال پول ایجاد خواهد شد. بنابراین برای خلق پول در یک اقتصاد می‌توان ضریب تکاثری‌ای مطرح کرد که بر اساس آن تغییرات پایه پولی منجر به تغییر حجم (عرضه) پول می‌شود.

بانک مرکزی با انتشار و یا ایجاد پول از طرق دیگر، ابتدا سبب بوجود آمدن و به گردش افتادن مقداری پول می‌شود، آنگاه مردم بخشی از پول جدید را نزد خود نگهداری کرده و بقیه آن را به صورت سپرده بانکی نزد بانک‌های تجاری سپرده‌گذاری می‌نمایند. پس به این ترتیب به ازای ایجاد هر پول جدید توسط بانک مرکزی بخشی از آن به صورت سپرده‌های بانکی در اختیار بانک‌های تجاری قرار می‌گیرد. بانک‌های تجاری نیز بخشی از سپرده‌های مردم را به صورت سپرده قانونی در اختیار بانک مرکزی قرار داده و بقیه پول را صرف تسهیلات‌دهی و سرمایه‌گذاری می‌نمایند که این تسهیلات‌دهی و سرمایه‌گذاری به معنای ایجاد یک پول جدید اعتباری (پول بانک تجاری) است. این عملیات که تجهیز و تخصیص منابع مالی نامیده می‌شود در واقع مهمترین و اصلی‌ترین فعالیت بانک‌ها را تشکیل می‌دهد زیرا بانک‌ها با تجهیز بهتر پس‌اندازهای مردم و سوق دادن این پس‌اندازها به سوی سرمایه‌گذاری مختلف می‌توانند نقش ویژه‌ای در رشد اقتصادی کشور ایفا کنند.

با توجه به لزوم توزیع صد در صد منابع بانک‌ها در هنگام دریافت اسکناس، مسکوک و ایران چک منتشره بانک مرکزی طبیعتاً استفاده از این منبع برای بانک‌ها هزینه‌بر بوده و استفاده از نقدینگی ایجاد شده ناشی از رسوب حساب‌های جاری و سپرده‌های مردم (پول بانک تجاری) برای بانک‌ها جذابیت بیشتری داشته و از همین روست که بانک‌ها به دنبال سازو کارهایی در جهت افزایش سهم خلق پول خود از طریق تاثیرگذاری بر عوامل موثر بر کاهش تقاضای مردم به پول فیزیکی و نگهداشت آن می‌باشند.

یکی از مولفه‌های تاثیرگذار در این خصوص حذف یا کاهش نیاز به پول فیزیکی (اسکناس، مسکوک و ایران چک منتشره بانک مرکزی) در هنگام خرید و فروش و دادوستد

مردم می‌باشد. چک پول‌های منتشره بانک‌ها و سازوکارهای پرداخت الکترونیکی دو ابزار پرداختی هستند که استفاده از آن‌ها می‌تواند منجر به کاهش نیاز به پول بانک مرکزی گردد. در سال‌های اخیر سهم ابزارهای نوین پرداخت الکترونیکی در کاهش حجم پول فیزیکی قابل توجه بوده به نحوی که روش‌های پرداخت الکترونیکی استفاده از پول نقد را به چالش کشیده و فرآیندها و رویه‌های سنتی بانکی و بین بانکی را متحول نموده است. پول الکترونیکی، انواع کارت‌های بانکی نظیر کارت‌های بدهی، کارت‌های اعتباری، کارت‌های هدیه، حواله‌های الکترونیکی، چک الکترونیکی، انتقال الکترونیکی وجوه، سیستم‌های تسویه بین بانکی الکترونیکی فرصت‌های جدیدی را برای مقامات پولی و بانکی، فعالان اقتصادی و مردم ایجاد نموده و باعث ارتقاء، رقابت، بهره‌وری و کاهش هزینه‌های عملیاتی، خدماتی و پرسنلی و افزایش درآمدهای مشاع و غیر مشاع بانکی شده است. علاوه بر این تفوق در این زمینه منجر می‌شود تا رسوب منابع قابل استفاده بانک‌های تجاری افزایش یافته و با گسترش عملیات بانکی و تسهیلات‌دهی منجر به سودآوری بیشتر گردد. همچنین نیاز مردم به پول فیزیکی کاهش یافته و با افزایش عمر مفید پول فیزیکی در دست مردم هزینه‌های ضرب سکه و چاپ اسکناس و ایران چک کاهش یافته و در سرمایه ملی صرفه‌جویی می‌شود. خلق پول تجاری با ضریب تکاثری در بخش‌ها و واحدهای اقتصادی به جریان افتاده و باعث تحریک و پویایی فعالان اقتصادی می‌گردد (رحیمی، ۱۳۹۲).

در ایران معرفی ابزارهای نوین پرداخت الکترونیک به سال ۱۳۷۰ و آغاز به کار خدمت عابربانک سپه باز می‌گردد که اولین نمونه از کارت‌ها را با قابلیت برداشت از پایانه‌های خودپرداز در اختیار مشتریان شبکه بانکی کشور قرار داد. در طول سال‌های گذشته اکثریت قریب به اتفاق بانک‌های کشور خدمات کارت برداشت را برای مشتریان خود ارائه کرده‌اند که بهره‌گیری از خدمات مزبور عمدتاً با هدف توسعه کاربری باجه‌های الکترونیک به جای باجه‌های شعب و تحویل نقد به مشتریان بوده است. شبکه کارت‌های بانکی در جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۸۱ و با آغاز فعالیت شبکه تبادل اطلاعات بین بانکی «شتاب» به عنوان سوئیچ ملی کارت به صورت یکپارچه عمل نموده و در حال حاضر کلیه کارت‌های صادره بانک‌ها در کلیه پایانه‌های نصب شده در سراسر کشور پذیرش می‌گردند. مرکز «شتاب» تحت نظارت اداره نظام‌های پرداخت بانک مرکزی ج.ا.ا راهبری گردیده و این واحد پس از تهاتر

اقلام مربوط به تراکنش‌های کارت‌های بانکی تا نیمروز بعد مبالغ مربوط به تسویه بین بانکی را در ساتنا «سامانه تسویه ناخالص آنی» که به عنوان بستر تسویه کلیه مبادلات بین‌بانکی کشور فعال است، تسویه می‌کند. با تبیین اثر توسعه بانکداری الکترونیک بر میزان عملکرد بانک‌ها، ضمن مصرف بهینه منابع بانک‌ها و کاهش هزینه‌های غیر ضرور و پراکنده، قدرت تسهیلات‌دهی بانک‌ها و سودآوری آن‌ها بیشتر و بالطبع سطح عملکرد آنها بهبود می‌یابد. نتیجه این پژوهش منجر به تبیین اثر بانکداری الکترونیک بر عملکرد بانک‌های بورسی شده و در فرآیند سیاست‌گذاری و تدوین مقررات در حوزه مربوطه نیز مثمر ثمر بوده و باعث صرفه‌جویی ملی می‌گردد.

با توجه به وجود اطلاعات واقعی از تعداد ابزار و تجهیزات و کانال‌های پرداخت و همچنین مبالغ تراکنش‌های صورت‌پذیرفته در بستر بانکداری الکترونیک با استفاده از کارت‌های صادره بر روی خودپردازها، پایانه‌های فروش، پایانه‌های شعب و ... و همچنین میزان عملکرد بانک‌های ثبت شده در سازمان بورس و اوراق بهادار با استفاده از اقلام صورت‌های مالی منتشر شده بانک‌ها، درصدد آن هستیم که این پژوهش را انجام دهیم و به دنبال پاسخ سوال اصلی پژوهش هستیم که آیا با بکارگیری و توسعه بانکداری الکترونیک می‌توان به سمت تخصیص بهتر نقدینگی بانک‌ها و در نتیجه بهبود عملکرد نظام بانکی گام برداشت؟

۱-۳- سابقه و ضرورت انجام پژوهش

صنعت بانکداری یکی از مهم‌ترین بخش‌های هر اقتصاد بوده زیرا بانک‌ها به عنوان واسطه و از ارکان اصلی بازارهای مالی به شمار می‌روند (برگترسر^۲، ۲۰۰۱). صنعت بانکداری در اقتصاد ایران از اهمیت زیادی برخوردار است. زیرا در عمل این بازار پول است که در چارچوب نظام بانکی کشور عهده‌دار بخش زیادی از تأمین مالی بلند مدت و کوتاه مدت بنگاه‌ها می‌باشد. اعطای تسهیلات که بخش مهمی از عملیات تأمین مالی هر بانک را تشکیل می‌دهد، از لحاظ اقتصادی حائز اهمیت و همیشه با درجه‌ای از ریسک همراه است، بی‌توجهی در این زمینه منجر به کسب نتایج نامطلوبی برای بانک‌ها می‌گردد (بونین و همکاران^۳، ۲۰۰۴: ۹-۸).

² Bergstresser

³ Bonin et al

نظر به این که یکی از مهم‌ترین وظایف بانک‌ها را می‌توان جذب وجوه مردم در قالب انواع سپرده‌ها و حساب‌ها و به کارگیری این سپرده‌ها در فرآیند اقتصادی دانست و توسعه‌ی شگفت‌انگیز فناوری اطلاعات و گسترش آن در بازارهای پولی و بانکی جهان، علاوه بر تسهیل امور مشتریان بانک‌ها، روش‌های جاری بانکداری را متحول ساخته است و از سویی دیگر، امروزه قضاوت مشتری در امور بانکی بر اساس میزان توانمندی بانک در کمک به حل معضلات و توسعه‌ی تجارت استوار است. امنیت، سرعت تراکنش، دوستی با مصرف‌کننده و راحتی، سهولت استفاده، اعتماد و مسائل مربوط به حریم خصوصی از مهم‌ترین عوامل در انتخاب بانک از سوی مشتری است (سرکان آکین سی و همکاران، ۲۰۰۴ و سیلوی لافرت و همکاران^۴، ۲۰۰۵). در نظام بانکی، انجام سریع امور و عدم اتلاف زمان به عنوان مهم‌ترین عنصر موفقیت در رقابت بانک‌ها محسوب می‌شود و مشتریان به عنوان رکن اصلی تعیین‌کننده این رقابت، ارزش بسیار زیادی برای تکنولوژی و سرعت و در درجه‌ی بعدی تخصص فنی بانک‌ها قائل هستند. در بانکداری نوین، تشریح خدمات بانک و خصوصاً خدمات بانکداری الکترونیک الزامی است و از این رو بانک‌ها برای کارآمد شدن نیاز به کسب اطلاعات کافی از مشتری، درک علائق و خواسته‌ها و توسعه‌ی روابط با او هستند.

همچنین مفهوم عملکرد، با کارایی^۵ و اثربخشی^۶ تعریف شده است، چون اثربخشی بیانگر میزان دستیابی به اهداف است و کارایی به این موضوع اشاره دارد که منابع از نظر اقتصادی، چگونه برای کسب هدف به کار رفته‌اند و می‌توان آن‌ها را دو بعد مهم عملکرد دانست، یعنی هم علل داخلی کارایی و هم دلایل خارجی اثربخشی برای بخش‌های خاص عملکرد، می‌توانند وجود داشته باشند. از این رو، عملکرد تابعی از کارایی و اثربخشی فعالیت‌های صورت گرفته است. بانک‌ها برای دستیابی به عملکرد بهتر، باید از شاخص‌های پیشرو یا آینده‌نگر^۷ استفاده کنند. شاخص‌های پسرو یا گذشته‌نگر^۸ تنها وقایع تاریخی را بیان می‌کنند، در حالی که

⁴Sylvie Laforet, Xiaoyan Li

⁵Efficiency

⁶Effectiveness

⁷ Leading Indicator

⁸Lagging Indicator